

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: "Edukacja międzykulturowa – dokonania, problemy, perspektywy".
Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta. Cieszyn –
Warszawa – Toruń 2011, ss. 509 [recenzja]

Author: Natalia Ruman

Citation style: Ruman Natalia. (2012). "Edukacja międzykulturowa –
dokonania, problemy, perspektywy". Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur,
A. Szczurek-Boruta. Cieszyn – Warszawa – Toruń 2011, ss. 509 [recenzja].
"Edukacja Międzykulturowa" (2012), nr 1, s. 220-224.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja
ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach
niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci
(nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Edukacja międzykulturowa – dokonania, problemy, perspektywy.

Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta. Cieszyń – Warszawa – Toruń 2011, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 509.

W ostatnich latach opublikowano wiele książek i czasopism poświęconych tematyce pogranicza, edukacji wielo- i międzykulturowej. Są to zarówno publikacje w naukowym dyskursie socjologicznym, psychologicznym, teologicznym, jak i pedagogicznym. W dotychczas wydanych pracach naukowych dotyczących tej problematyki pojęcie wielo- i międzykulturowości sprowadza się do wskazania rodzaju i charakteru zachowań, układających się w ciąg wydarzeń, które prowadzą od spotkania z obcą kulturą, aż do modyfikacji własnych wzorów zachowań w zetknięciu się ludzi wychowywanych w odmiennych kulturach¹.

Potrzeba tego rodzaju publikacji wynika z problemów o charakterze politycznym, społecznym i oświatowym występujących na pograniczu kultur, społeczności, wyznań, państw i narodów. Współcześnie zachodzi pilna potrzeba dalszego opracowywania i realizacji

programów wychowania, socjalizacji i kształtowania tożsamości, wspierania pracy nauczyciela w warunkach wielo- i międzykulturowości oraz socjopatologii pogranicza. W systemie edukacyjnym rola pedagogów jest oczywista, gdyż to oni mogą dostarczyć ważnych informacji o możliwościach rozwoju danej jednostki, która staje przed wyborem, czy chce istnieć wraz ze „wszystkimi”, czy też poszukuje partnerstwa z nielicznymi sobie podobnymi. Autorzy poszczególnych studiów i esejów tworzących ten tom wskazują na wybrane kierunki, ku którym należy wychowywać, o wieloczynnikowym uwarunkowaniu zachowań jednostki czy grup społecznych na pograniczu, gdzie dominuje aspekt interdyscyplinarny. Podjęli również praktyczne rozwiązania problemów z zakresu wielo- i międzykulturowości, by jawiła się jako naturalna konsekwencja ewolucji socjalizacji oraz edukacji i stanowiła integralną część wychowania i nauczania. Prace autorów wpisują się w nurt badań nad stosunkami kulturowymi w społeczeństwie otwartym i w globalizującym się świecie, będącym miejscem spotkania się wielu kultur, systemów etycznych i łańdów społecznych.

W rezultacie publikacja została podzielona na osiem części. Oryginalność recenzowanej pozycji uwidacznia się już w samej jej konstrukcji, obejmującej artykuły wraz z obszerną bibliografią, która świadczy o ważności i randze podejmowanej w nich tematyki.

Rodzina w obecnej formie spotykanej w społeczeństwach jest wytworem długiej ewolucji ludzkości, która jednak

¹ J. Mikułowski-Pomorski: *Jak narody porozumiewają się ze sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym*. Kraków 2006, „Universitas”, s. 355.

wciąż ulega zmianom. Aktualnie rodziny wielopokoleniowe zanikają, a jej funkcje społeczne zanikły bądź ulegają daleko idącej modyfikacji. Jakość związków rodzinnych wywiera głęboki i istotny wpływ na rozwój psychiczny dziecka, na przygotowanie go do życia poza domem, co jest jednym z najdonioślejszych zadań społecznych. Przeorganizowanie gospodarstwa domowego z przyjsciem na świat dziecka sprawia, iż każdy z jego członków przybiera nowe role, które muszą się dopełniać².

Tematyka rodziny i dziecka została opracowana przez wielu specjalistów różnych dyscyplin naukowych, jednak opracowanie problematyki w pierwszej części, w którym zawarty jest artykuł Ewy Ogrodzkiej-Mazur *Rodzina i dziecko w otoczeniu wielokulturowym. Relacje międzypokoleniowe i ich rola w przekazie wartości*, pozwoli osobom zainteresowanym pogłębić w miarę całościowo ich wiedzę na ten temat. Ukazane zostały zagadnienia związane z funkcjonowaniem rodziny w otoczeniu wielokulturowym. Jest to raport z badań pedagogiczno-psychologicznych prowadzonych nad aksjologicznymi i motywacyjnymi aspektami relacji międzypokoleniowej rodziny funkcjonującej na pograniczu. Autorka stawia w swojej pracy liczne ważne dla przedstawicieli dyscyplin pedagogicznych problemy, dotyczące między innymi charakterystyki pożądanej współczesnej roli rodzica. Do-

konawszy wnikliwej analizy i opisu wyników badań, autorka zwięźle formułuje konkluzje przydatne w teorii i praktyce edukacyjnej.

W dwóch kolejnych częściach opisane są kwestie różnorodności inspiracji i projektów instytucji oświatowych, ich funkcji, zadań i wychowawczego oddziaływania na dzieci.

Dział – *Szkoła na pograniczu – doświadczenia i propozycje działań edukacyjnych*, wypełniają dwa artykuły, Gabrieli Piechaczek-Ogierman i Anny Gajdzicy, będące próbą diagnozy sytuacji szkoły na pograniczu oraz stanu osobowościowego nauczycieli. Szkoły zmieniają swą działalność i strukturę pod wpływem świadomego dążenia ludzi do wprowadzania zmian. Autorki prezentują zwięźle i precyzyjnie bogaty i interesujący materiał empiryczny. Analiza wybranego zagadnienia przez pryzmat polityki rządowej, zmierzającej do akulturacji mniejszości w nurt własnej kultury, pozwoliła na konstatację, iż wbrew oficjalnym założeniom edukacja w szkołach dla mniejszości etnicznych nie służy poznawaniu i zinternalizowaniu własnej kultury etnicznej, bowiem deprecjonuje jej znaczenie, sprowadzając do rangi peryferyjnych sfer działalności zawodowej nauczyciela. Edukacja realizuje jednocześnie funkcję przekazu kulturowego (reprodukowania wzorców kulturowych) oraz funkcję przygotowania jednostek do optymalnego funkcjonowania w tychże zmieniających się warunkach społeczeństw wielokulturowych, jak zauważają w swoich analizach autorki.

² M. Ziemska: *Wprowadzenie*. W: M. Ziemska (red.): *Rodzina i dziecko*. Warszawa 1986, PWN, s. 11–15.

Od zarania istnienia (od uniwersytetów w Bolonii i Paryżu, powstałych w XII wieku) podstawowym zadaniem uniwersytetów było uprawianie nauki oraz praca dydaktyczna, celem której było kształcenie inteligencji kompetentnej w zakresie owej całościowej wiedzy³. W części *Szkolnictwo wyższe w kontekście wielokulturowości i edukacji międzykulturowej* tekst przynosi rozważania dotyczące szkolnictwa wyższego, które autorka rozpatruje w aspekcie innowacji realizowanych w okresie zmiany społeczeństwa wielokulturowego. Dzięki powyższym rozważaniom autorka artykułu, Alina Szczurek-Boruta, uświadamia, że zasadne są poczynania uniwersyteckie, uwzględniające międzykulturowość. Przedmioty powinny być niewyróżniającym się elementem systemu badawczo-dydaktycznego. Tak realizowane kształcenie uniwersyteckie, akceptujące nowe kultury, może stać się wielką szansą współczesnego pokolenia, może być przewodnikiem po meandrach dzisiejszego świata, a także gwarantem zdobywania wiedzy, która zapewni człowiekowi orientację i zrozumienie zmian, którym podlega ludzka rzeczywistość.

W czwartym dziale, akcentując znaczenie edukacji na rzecz społeczności lokalnej autorki Barbara Chojnacka-Synaszkó i Beata Kozieł w artykule *Inicjatywy społeczności i instytucji lokalnych na rzecz edukacji regionalnej oraz wielo- i międzykulturowej* trafnie podkreślają konieczność uwzględnienia

wzajemnych powiązań pomiędzy czynnikami edukacji regionalnej oraz wielo- i międzykulturowej a funkcjonowaniem społeczności lokalnej. Dobitnie w ten sposób zaznaczają spójność dokonanych analiz deklaracji na temat aktywności społeczno-kulturalnej na rzecz środowiska lokalnego oraz przełamywania barier w kontaktach z Innymi. Artykuł ten to spojrzenie na partycypację publiczną, która nie może ograniczać się wyłącznie do sfery czysto politycznej, lecz powinna prezentować tradycje uczestnictwa w pozapolitycznych decyzjach i działaniach. Zapewnia perspektywę i wyraźny punkt odniesienia dla inicjatyw prowadzonych przez lokalne społeczeństwo. Odnajduje i wskazuje współczesne szanse rozwoju związane z upowszechnianiem się dziedzictwa regionalnego. Jest także propozycją polemiki i rewidowania sposobów wyżej wymienionego zjawiska. Czytelnik znajdzie tutaj nie tylko samo opisanie zjawiska aktywności człowieka, lecz również opracowanie „egzemplifikacyjne”, prezentujące publiczne działanie, ilustrujące sytuacje i procesy wdrażania przedstawionych modeli lokalnego patriotyzmu.

Nauczanie i wychowanie religijne współczesnego młodego pokolenia jest nieustannie przedmiotem żywych dyskusji. W tym względzie koniecznym stało się dostarczenie – przynajmniej niektórych – zagadnień związanych z zakresem edukacji religijnej młodzieży środowisk wielokulturowych. Kwestie te są poruszone w piątym dziale, w artykułach Anieli Różańskiej *Religijność i kształtowanie tożsamości religijnej młodzieży*

³ A. Guriewicz: *Kategorie kultury średniowiecznej*. Warszawa 1976, PAN, s. 13.

w społecznościach wielokulturowych oraz Urszuli Klajmon-Lech *Udział Kościołów i grup wyznaniowych w rozwoju edukacji międzykulturowej* omawiają jednocześnie wzmocnienie tożsamości narodowej, religijnej poprzez obcowanie z odmiennymi kulturami oraz kierunki dotychczasowych badań nad obecnością Kościoła i grup wyznaniowych w społecznościach wielokulturowych w życiu społeczno-politycznym. Obok zmieniających się uwarunkowań procesu edukacji religijnej, autorki w dalszym ciągu zwracają uwagę na założenia i uwarunkowania tego procesu niezależnie od sytuacji i zmieniającego się świata.

Szósta część *Język – komunikacja – edukacja* zawiera dwa artykuły. Pierwszy, autorki Aleksandry Gancarz, porusza problem języka na pograniczu, który utożsamia z narzędziem kształtowania własnej tożsamości i poznawania Innego. W dalszych rozważaniach autorka posługuje się pojęciem „języka matczynego”, definiując go jako „pomoc w spontanicznym wyrażaniu emocji” (s. 291). Jednocześnie przedstawia problemy językowe mniejszości romskiej, które związane są nie tylko z koczowniczym trybem życia, lecz przede wszystkim brakiem tradycji edukacyjnych. W drugim artykule Alicja Hruzdz, odwołując się do starannie wyselekcjonowanej literatury przedmiotu, dokonała konfrontacji między rolą komunikacji a języka w społecznościach zróżnicowanych kulturowo. Scharakteryzowała człowieka dwujęzycznego w środowisku wielokulturowym. Ukazane przez autorkę ciekawe badania komparatystyczne są próbą

uchwycenia, w sprzyjających warunkach rozwoju wielokulturowości, zagadnienia bilingwizmu z różnych perspektyw społeczno-instytucjonalnych.

W siódmym i ósmym dziale kolejno zatytułowanym *Polityka oświatowa; Świat – Europa – Unia Europejska* autorki przedstawiły wielowymiarową diagnozę zagadnień związanych z polityką społeczną i oświatową, jak również ujęcie relacji: polityka – społeczeństwo – edukacja międzykulturowa.

Stan polityki oświatowej, a także obraz instytucji edukacyjnych, uzależniony jest od licznych czynników, wśród których można wymienić: uwarunkowania ekonomiczne, historyczno-narodowe, demograficzne, kulturowe i społeczne. O polityce oświatowej w środowisku wielokulturowym, jej dylematach i rozwiązaniach, podejmuje rozważania w swym artykule Anna Gajdzica. Przemiany w obrębie systemów edukacyjnych wyznaczone są przede wszystkim dwoma rodzajami szerszych procesów: konsekwencjami rodzimych procesów transformacji i płynącymi z nich wymaganiami dostosowania instytucjonalnego oraz dostosowania rodzimych instytucji do norm wyznaczonych i preferowanych np. przez Unię Europejską. Barbara Chojnacka-Synaszkó i Beata Koziół przybliżyły światowe i europejskie doświadczenia w zakresie edukacji wielo- i międzykulturowej, ukazując edukację m.in. we Francji, Niemczech, Hiszpanii, USA, a nawet Australii. Traktując wielokulturowość jako postępujący proces społeczny w tychże państwach w procesie nadawania inno-

ści, nie pominęły występujących w nim odrębności kulturowej pograniczy.

Pogranicze to nie tylko obszar przygraniczny, ale przede wszystkim pewna społecznie wytworzona przestrzeń. W niej tworzą się stereotypy i uprzedzenia narodowościowe, i tam też ulegają one modyfikacjom. Kształtują się w długim okresie historycznym, ale także są kształtowane i modyfikowane przez współczesną rzeczywistość. Badania nad uprzedzeniami i stereotypami etnicznymi w polskiej socjologii były już podejmowane. Autorki wychodzą od interesującego spojrzenia na tę problematykę. Ważnym zagadnieniem, które poruszają jest zaakcentowanie, iż stereotypy, tak jak wszystkie elementy świadomości społecznej, należą do tzw. struktur długiego trwania, czyli zmieniają się bardzo wolno, a skutki tych zmian widoczne są zazwyczaj dopiero w następnych pokoleniach. Dobrosądzkie stosunki są uzależnione od tego, jak kształtuje się nastawienie ludzi żyjących w wielokulturowym środowisku.

Logicznym dopełnieniem ośmiu działów jest część nosząca tytuł *Zakończenie*. W artykule *O doświadczeniach edukacji wielokulturowej oraz perspektywie edukacji i pedagogiki międzykulturowej* Tadeusz Lewowicki zarysowuje szkic charakterystyki doświadczenia edukacji wielokulturowej, jej obszarów i symptomów przemian. Poprzez wskazanie modeli zróżnicowania kulturowego (wielokulturowość – międzykulturowość) omawia specyficzne dla każdego z nich koncepcje edukacji oraz związa-

ne z nimi niepokoje. W tym kontekście przedstawia nowe zagadnienia pedagogiki i edukacji w społeczeństwie pluralistycznym oraz strategię współczesnej polityki społecznej i oświatowej, której naczelną kategorią i wartością powinno być dobro człowieka. Zwraca uwagę na potrzebę uwzględniania różnych płaszczyzn wzajemnych związków, jakie zachodzą między polityką a edukacją międzykulturową.

Zarysowany zakres problematyki niniejszego tomu ukazuje skalę złożoności i wielowymiarowości relacji między jednostkowym i wspólnotowym bytowaniem człowieka. Biorąc pod uwagę ogół ustaleń poczynionych w książce, należy postulować objęcie przedstawionego w niej tytułowego problemu szerszym, przede wszystkim rozpisany na panele śledzące zmiany zachodzące na poszczególnych pograniczach Polski. Książka pt. *Edukacja międzykulturowa – dokonania, problemy, perspektywy* czeka więc na swoją kontynuację, a najlepszą zachętą dla autorów na podjęcie tego wyzwania powinno być to, że ich dotychczasowy trud przyniósł pozytywny efekt – wymierny tak w płaszczyźnie teoretyczno-poznawczej, jak i praktycznej. Prace te są przede wszystkim cenne ze względu na ich wartości metodologiczne, dostarczają bogatego materiału zapoznającego z wieloma modelami badań międzykulturowych, które teoretykom i pedagogom wskazują wiele dróg wiodących do ich realizacji.

Natalia Ruman